

ret. Accepta conditione Joannes expendit pecuniam Emilia-
ni, & post imminutionem pretii separatim in sacco reponit
æqualem summam, destinatam ac proxime restituendam Emi-
liano. Interea autem crescit valor pecuniæ in sacco con-
tentæ. Ad quem pertinet lucrum?

R. Lucrum, quantumcunque notabile fuerit, pertinet ad
Joannem, qui in se recepit omne periculum, & omnem im-
minutionem pecuniæ, semperque fuisse obligatus ad resti-
tuendam Emiliano integram summam ab eo acceptam: Joan-
nes enim in hoc casu non est habendus pro simplici procura-
tore, cum semper habuerit dominium hujus pecuniæ. *Pon-*

CASUS CXCVII. Diogenes pauper agricola in extremam
paupertatem redactus tempore penuriæ, cogebatur secreto
per aliquot menses furto auferre farinam vicino pistori, ne
fame periret. Elapso hoc egestatis termino per laborem suum
aut per elemosynas tantum sibi comparaverat, quantum suf-
ficiebat ad sustentationem suam, & etiam ad faciendam diviti
pistori restitutionem ablatæ farinæ. Parochus autem ipsi dice-
bat, eum ad nullam in conscientia obligari restitutionem. Po-
testne tua conscientia sequi opinionem parochi sui?

R. Potest sequi; licet melius fieret restitutio: non abstu-
lit, nisi quod vi juris naturalis ipsi licebat auferre juxta S. Tho-
mam 2. 2. q. 66. art. 7. ad 2. ubi ait: *Quia per talem necessi-
tatem efficit suum id, quod talis accipit ad sustentandam pro-
priam vitam.* Nihilominus si quidpiam de ablata farina ad-
huc in natura existeret, illud restituere teneretur. *Pontas.*

NOTA. Etiam in extrema necessitate bona non sunt absolute commu-
nia, sed solum conditionate cum onere restitutionis, si quis ad pin-
giorem fortunam pervenerit.

CASUS CXCVIII. Eraldus nobilis cum in suo frumento
ad messem jam maturo deprehenderet octo vel decem porcos
ad Robertum pertinentes, eosque abigere non posset sine aug-
mento illatæ ab iis vastationis, duos sclopo trajecit. Pecca-
vitne? & num tenetur in conscientia ad valorem restituen-
dum Roberto, qui porcos custodiri, & factam ab iis devasta-
tionem impediri non curavit?

R. Dubium non est, quin Eraldus peccaverit; cum in
propria causa se judicem constituerit, licet potuisset ac de-
buisset recurrere ad judicem pro obtinenda justa compensa-
tione. Nihilominus si damnum illatum justo valori porcorum
occisorum æquivalcat, in foro interno ad nullam Roberto
tenetur reparationem damni. Si consuetudo regionis Eraldo
per-

permittat, ut ipse sibi justitiam fieri curet, ad id duntaxat ob-
ligatur, ad quod obligat consuetudo. Denique ab onere re-
stitutionis immunis foret Eraldus, si per sententiam judicis
fuisse absolutus ab obligatione reparandi damnum; aut si in
porcos projecisset lapides, aut canem incitasset, & isti in
aquam præcipites acti, aut alio modo periissent. *Pontas.*

NOTA. Si a judice sperari non posset certa reparatio damni, aut non sine
periculo magnorum sumptuum damno prope parium, licite egisset
Eraldus.

CASUS CXCVIX. Sifinnius Toparcha in flagranti delicto
deprehendit Lucianum agricolam, qui in districtu ipsius ve-
nabatur, aut columbas ejus trajiciebat; illum aggreditur,
ac ablato sclopeto, minabatur illi actionem judicalem. Lu-
cianus his minis territus relicto sclopeto duos insuper duplio-
nes ipsi obtulit ad declinandam in judicio persecutionem. Si-
finnius hanc obligationem acceptavit. Teneturne ad aliquam
restitutionem?

R. Censeo, Sifinnium nec accipere nec retinere posse duos
dupliones a Luciano oblatos: hæc enim solutio esset instar
multæ; multæ autem nec debetur, nec potest exigi, nisi
a judice imponatur. Si tamen Lucianus intulisset damnum
datæ summæ æquivalens, eam accipere ac retinere posset,
tanquam præstitam sibi indemnitate. Quod attinet sclope-
tum, non videtur, Sifinnium obligari ad illud restituendum;
quia id genus armorum plebeis stricte est prohibitum, nec li-
cet sclopeto publice venalia exponere; ita, ut Dominus, qui
deprehendit rusticum hujusmodi instrumento instructum, pro-
pria autoritate possit illud confringere. *Pontas.*

CASUS CC. Andronicus Parochus vocatus ad excipien-
dam confessionem Gerardi excommunicati denunciati ob fur-
tum 500. florenorum, quos abstulit Gabrieli, & periculose
decumbentis, eundem absolvit ab excommunicatione & pec-
catis suis, eoquod simplicem fecisset promissionem restituendi
hos 500. florenos una cum sumptibus actionis. Gerardus
paulo post in phrenesin delapsus non potuit exequi promissum
suum. An peccavit Andronicus? & num tenetur ad resar-
ciendum Gabrieli omne damnum a Gerardo illatum?

R. Parochus iste gravissime peccavit contra justitiam &
obligationem suam; &, si Gabriel nequeat totum damnum
sibi illatum recuperare, eximi non potest ab obligatione in-
tegrum damnum reparandi; cum ex imprudentia sua & nimia
facilitate unica illius causa extiterit. *Pontas.*

NOTA.

NOTA. Excommunicati notorii absolventi non sunt, ne quidem in articulo mortis, nisi præstita possibili cautione de satisfaciendo læsis.

CASUS CCI. Tatianus mutuam dedit Jacobo summam 10000. florenorum, ex qua per quinque annos censum usurarium percepit. Eodem tempore debebant Regi pendere decimæ omnium bonorum, quæ quilibet possidebat. Num decimæ ex hac summa solvi debent a Jacobo, an a Tatiano?

ꝑ. Edicto, quo decimæ partis bonorum pensio fuit decreta, cautum est, ut omnes particulares personæ decimas bonorum suorum Regi persolverent, illasque possent suis deducere creditoribus ex censu illis persolvendo. Hoc supposito si Jacobus in declaratione bonorum suorum Regi facta mentionem fecit capitalis summæ 10000. florenorum a Tatiano mutuatæ, & census præstandi, non taxabitur ad decimam, nisi post factam ex illius bonis hujus decimæ partis deductionem; quo casu Tatianus ad illam Jacobo restituendam non tenetur; eoquod Regi nihil persolverit. Si non fecit mentionem mutuatæ summæ, Regique ex bonis suis decimas persolvit, Tatianus tenetur eam ipsi restituere. Denique si istæ decimæ Regi non fuerunt persolutæ, Tatianus eas solvere tenetur, quamprimum præfectus earum illas exegerit. *Pontas.*

CASUS CCII. Farinacius Advocatus disertissimus susceptam in se causam, quam injustam noverat, tam dextre propugnavit, ut illam fuerit lucratus. Teneturne in conscientia ad restituendos 20. dupliones pro labore suo acceptos?

ꝑ. Evidens est, eum accepisse has pecunias contra justitiam; & consequenter tenetur ad restitutionem. *Si justitia sincerius consulatur*, ait S. Augustinus Epist. 153. alias 54. *justus dicitur advocato: redde quod accepisti, quando contra veritatem stetit, iniquitati adfuit, judicem sefellit, justam causam oppressisti, de falsitate vicisti.* Tenetur insuper ad reparandum omne damnum adversæ parti illatum, illo non restituente, pro quo hanc causam injuste fuit lucratus. *Pontas.*

CASUS CCIII. Heraclides Advocatus consuluit Ludovico clienti suo litiganti cum Antonio, ut negaret verum aliquod factum, nisi vellet cadere causa sua. Ludovicus Advocati consilium secutus lucratus est causam suam. Teneturne Heraclides ad reparandum Antonio damnum in defectu Ludovici?

ꝑ. Certum tam juris canonici quam Romani principium est, illum, qui consulit furtum, ejusdem reum esse. Hinc Heraclides tenetur Antonio reparare damnum illatum, si illud

lud non reparat Ludovicus. Sic respondet author Glossæ in constitutionem Innocentii IV. *Statuimus.* 1. Lib. 2. Tit. 9. in 6. in 6. inquit: *Scire debes, quod advocatus, qui docet clientulum falsum respondere, tenetur adversario illius damna reparare, quæ ab hoc pertulit; puta ex onere probandi, vel amissione causæ.* Unde solent advocati dicere clientibus: *si hoc confitearis, causam perdes; nec dicunt: si negaveris, animam perdes.* *Pontas.*

CASUS CCIV. Hyginus præmeditate occidit Paulum Renati patrem; & Petrus ac Jacobus soli sunt testes oculati. Ad supplicem Renati libellum fuit facta inquisitio contra Hyginum, & in judicium vocati sunt Petrus & Jacobus una cum pluribus aliis ad perhibendum testimonium; sed nullus contra Hyginum testatus est. Jam quæritur, num Petrus & Jacobus, qui veritatem reticuerunt, ad restitutionem teneantur fisco, ad quem maxima bonorum Hygini portio pertinisset post latam in eum mortis sententiam.

ꝑ. Lex pure pœnalis a potestate sæculari condita, quæ nec recipitur, nec in usum deducitur, & quidem cum consensu saltem tacito hujus potestatis sæcularis, in foro interno non obligat: *Lex in nihilo recepta in nihilo obligat*, inquit Navarrus Man. c. 23. n. 62. Ratio est; quia lex primum obtinet rationem veræ legis, dum promulgatur, & per acceptionem eorum, quos respicit, confirmatur. Quando lex secundum receptum usum est promulgata, obligat in conscientia. Dein potest lex recipi & vigere quoad certos articulos, non item quoad alios; quo casu ad hos posteriores nulla datur obligatio. Denique non obligat amplius lex, quæ fuit abrogata ab ipso Legislatore, aut per consuetudinem contrariam rationabilem & legitime præscriptam. His prænotatis dicitur, Petrum & Jacobum in casu proposito ad nullam fisco obligari restitutionem; quia lex pœnalis bona alicujus hominis ad mortem condemnati fisco adjudicans, locum & usum non habet, donec sententia a iudice fuerit pronunciata. *Pontas.*

CASUS CCV. Christianus contra Religiosos cujusdam Ordinis reformati male affectus ob perditam contra illos causam, persuasit Paulo, qui a decem annis frater laicus solus factoris munere in Communitate fungebatur, ut transfret ad Ordinem laxiorem; id quod cum dispensatione Romana etiam factum est. Teneturne Communitati ad aliquam restitutionem?

ꝑ. Christianus excusari nequit ab obligatione reparandi damnum Communitati, quæ alterius factoris operam conducere cogebatur: non enim peccavit solum contra charitatem, sed

sed etiam contra iustitiam; eoquod ex malitia huius Communitati damnnum intulerit. Merbesius *Summ. Christi.* tom. 1. part. 2. q. 172. conclus. 3. pag. 619. Peccatum Christiani ex eo fit gravius; quia causa existit cujusdam generis apostasie, in quam incidit Paulus. *Pontas.*

CASUS CCVI. Victoricus famosus campfor tres habet commercio suo famulantes, Paulum, Petrum, & Claudium, qui cum illo de sua mercede convenerant, nimirum Paulus pro 200. florenis, Petrus pro 150., & Claudius pro 100. Petrus & Claudius non minus operæ præstabant hero suo, ac Paulus; & ideo idem cum Paulo sibi salarium deberi existimabant. Hoc nixi fundamento ex pecuniis pro hero suo acceptis tantum retinent, quantum cujuslibet salarii a summa 200. florenorum deest. Tenenturne in rigore ad restituendum id, quod ultra constitutum salarium occulte sibi attribuerunt?

¶. Casuistæ, qui docuerunt, domesticos in hoc casu propria autoritate uti posse occulta compensatione, fuerunt censurati ab Universitate Lovaniensi, & pluribus Episcopis Gallicæ. Doctrina Facultatis Parisiensis hujusmodi domesticos expresse furti insinuat. Propositio horum perniciosorum Theologorum est hæc: *Famuli & famulæ possunt occulte heris surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod accipiunt.* Censura autem Cleri Gallicani anno 1700. fuit ista: *Hæc propositio falsa est, furti viam aperit, & famulorum fidem labefactat.* Eandem propositionem anno 1679. condemnavit Innocentius XI. Hinc Petrus & Claudius tenentur restituere id, quod ultra constitutum salarium clam surriperunt.

CASUS CCVII. Albertus vir nobilis cum perdidisset horologium argenteum, ocyus in furti suspicionem attraxit Barnabam famulum suum; idque manifestavit toti familiæ suæ; etsi falsum fuerit. Tenenturne a Barnaba calumniæ veniam petere, & reparare famam hujus famuli?

¶. Tenetur in conscientia Albertus ad reparandum Barnabæ famam injuste ablatam: non tamen tenetur ab eo petere veniam; sed sufficit, si 1. coram iisdem personis declaret, quod sine fundamento in suspicionem furti traxerit famulum. 2. Si cum eo agat cum plena confidentia, omni remoto contemptus aut alicujus diffidentie indicio. 3. Si eum denuo in suum recipiat servitium, casu quo illud sive sponte sive coacte dimiserit. Ita Merbesius *Summ. Christi.* Tom. 1. part. 1. q. 178. conclus. 3. *Pontas.*

CASUS CCVIII. Pysander ante triginta annos in Universitate Parisiensi per duos annos studiis vacabat; & cum a patre suo per annum tantum recepisset 65. florenos pro sustentatione sua, non potuit solvere debitum Professori suo honorarium 24. florenorum. Jam Pysander Professore nil unquam exigente domum rediit, ibique suscepto statu ecclesiastico obtinuit Beneficium, cujus redditus annui cum aliis bonis hæreditariis ascendunt ad summam 1250. florenorum, Tenenturne 24. florenos restituere hæredibus sui Professoris?

¶. Pysander non censetur obligari ad hanc restitutionem; licet generaliter loquendo Professore eo tempore jus haberent tale honorarium exigendi. Quia tamen tale salarium Professoribus tantum debebatur ab iis, quibus illud solvendi facultates suppetebant, & reliqui considerandi erant tanquam pauperes, Pysander ut talis considerari debuit, & non obligatus tunc temporis ad solvendum salarium, non amplius obligari potest; quia, ut habet axioma, *obligatio jemel extincta nunquam reviviscit.* *Pontas.*

CASUS CCIX. Corentinus, postquam legerat publice affixam schedam, qua Jacobus triginta dupliones promittebat illi, qui sibi in manus deferret adamantem 2000. florenorum in quadam ecclesia perditum, sedulo illum quæsit, & in dicta ecclesia reperit. Accedit ocyus Jacobum, & ab eo triginta duplionum solutionem petit, alias non redditurus adamantem. Jacobus veritus, ne corentinus, quem non noverat, restitutionem recusaret, triginta illi dupliones numerat, & suum recipit adamantem. Jam Confessarius Corentinum obligat ad restitutionem triginta duplionum; Corentinus autem ratione factæ a Jacobo promissionis se excusat.

¶. Existimo, Corentinum in casu proposito teneri ad restitutionem acceptæ pecuniæ; quia illam exegit, antequam reddiderit adamantem, suamque illum alias non reddendi mentem satis declaravit: nemo enim sine crimine retinere potest bonum alienum invito domino: facile insuper quis sibi imaginari potest, Jacobum non promississe triginta dupliones, nisi ex metu perdendi adamantem suum. Verum si Corentinus reddidisset adamantem. quin aliquid exegisset, Jacobus autem nihilominus ipsi dedisset triginta dupliones, gratificatio hæc iuste ipsi foret acquisita; licet longe melius esset nihil recipere. *Pontas.*

NOTA. Non videtur solida hæc Pontasii responsio; quia proclamatio præmii est tacita conductio innumerorum hominum ad laborem inquirendi sedulum & exactum; hi inter se certant cum industria pro præmio. Si ergo in aliis certaminibus aut ludiis potest levè

brachio obtineri fors ingens, idem poterit fieri in præfenti. Et hinc, licet Corentinus teneatur quidem absolute reddere adamantum; licite tamen convenire poterit Jacobum coram iudice ad standum promissis.

CASUS CCX. Freculfus patruus & tutor Mariæ & Ludovicæ, minis, vi, ac iniqua tractatione Ludovicam coegit, ut religiosum statum amplecteretur; quia erat valde deformis, ipsique odiosa. Teneturne ad aliquam restitutionem? & cui?

ꝛ. *Libertas inæstimabilis res est.* Unde nihil iustitiæ magis adversatur, quam aliquem privare libertate sua. Cum autem omne peccatum contra iustitiam obliget ad restitutionem, etiam Freculfus obligatur ad reddendam Ludovicæ integram ac plenam libertatem 1. agnoscendo, quod eam coegerit ad amplectendum statum religiosum. 2. Eidem declarando, quod possit egredi e monasterio, ipsique procurando media annullandi vota sua. 3. Offerendo ipsi gratiam recipiendi eam in domum suam, & cum mansuetudine ac charitate tractandi. 4. Ex propria sua pecunia persolvendo omnes expensas in ingressum Religionis, ac commorationem in eadem factas, deductis tamen expensis, quas facere debuisset in alimentationem Ludovicæ, si mansisset in sæculo. *Merbesius Sum. Christ. tom. 1. part. 2. q. 173. conclus. 2. Pontas.*

CASUS CCXI. Lactantius mercator anno 1680. quingentos florenos mutuos dedit Josepho æque mercatori, qui tradidit ipsi chirographum, quo annus mutuatæ pecuniæ non literis, sed numeris erat expressus. Lactantius non petita solutione usque ad obitum Josephi, & veritus, ne Jacobus unicus defuncti filius nuper primum a bello redux, ubi quindecim annis Regis stipendia meruit, & prorsus ignarus de statu rerum sui parentis, extingeret hoc debitum 500. florenorum jure præscriptionis, loco 1680. posuit 1689. Hac usus industria impediit quo minus posset Jacobus uti præscriptione, illumque obligavit ad solvendum debitum 500. florenorum. Teneturne in foro interno Jacobo ad restitutionem?

ꝛ. Nunquam absque peccato potest fieri aut supponi falsum chirographum, aut quicumque alius titulus: hinc Lactantius graviter peccavit falsificando chirographum. & Jacobus filius Josephi, cum esset in bona fide, & ignoraret statum honorum paternorum, potuisset absque peccato uti jure præscriptionis, ac se eximere ab obligatione solvendi 500. florenos. Non tamen censetur obligatus esse ad restitutionem; quia hæc summa legitime illi debebatur. *Pontas.*

CASUS CCXII. Euphrasius Notarius, creditor Barnabæ, cum recepisset summam 1000. florenorum, deducendam a summa 3000. florenorum eidem mutuo data, pro qua accepit cautionem datam primo Januarii 1660, neglexit petere solutionem residuorum 2000. florenorum usque ad primum Martii 1692.; quia putabat, eum fore solvendo, & studiose intendebat, ut debitum in notabilem summam accrederet, sicque debitorem suum postea obligaret ad concedendum sibi pro solutione pratum sibi valde commodum. Facta autem reflexione, jam plusquam triginta annos fuisse elapsos a die datæ cautionis, & Barnabam uti posse jure præscriptionis, loco Nullionis posuit numerum novenarium, ut appareret, cautionem primum datam esse 1669. sicque præscriptioni locus non esset. Barnabas obtenta cautione in originali sibi communicata, & cognita Euphrasii falsificatione, tanquam falsarium in iudicio ipsum detulit. Verum tribus annis in continuata actione elapsis Euphrasius lucratus est causam suam, & Barnabas fuit condemnatus non solum ad solvendos 2000. florenos residuos, sed etiam in expensas ac interesse 500. florenorum; quam integram solutionem sibi ocyus fieri curavit Euphrasius. Appropinquante autem mox tempore Jubilæi Euphrasius hoc factum exposuit confessario; quem cum parum favorabilem expertus esset, reposuit, Barnabæ certo constituisse hocce debitum residuum 2000. florenorum, seque ab eo falsi accusatum fuisse solum animo eripiendi hanc pecuniæ summam sub prætextu præscriptionis; unde ipse sibi imputare deberet infelicem causæ judicatæ aleam, sicque se eximi ab omni obligatione restituendi expensas, & perceptum interesse.

ꝛ. Ingens discrimen est inter summam principalem 2000. florenorum & inter expensas ac interesse 500. florenorum: summam enim principalem Euphrasius tuta conscientia retinere potest, ut legitime sibi debitam. Verum quod attinet expensas & interesse, tenetur in conscientia ad restitutionem; nam Euphrasius immutando annum datæ cautionis ansam præbuit Barnabæ actionem instituendi de falsificatione: *Qui occasionem dat, damnum dedisse videtur*, inquit Regula juris. *Pontas.*

CASUS CCXIII. Pothinus duos florenos cum dimidio accepit pro depositione testimonii in quadam causa, pro qua a Iudice fuerat citatus. Teneturne ad restitutionem acceptæ pecuniæ?

ꝑ. Si has pecunias accepit pro pretio depositi testimonii, tenetur ad faciendam restitutionem; eoquod peccaverit contra iustitiam, quæ non minus testibus prohibet vendere suum testimonium, quam iudicibus iudicium. Non tenetur autem restituere, si eas accepit per modum iustæ compensationis expensarum necessario faciendarum, aut ex decreto iudicis.

Pontas.

CASUS CCXIV. Fulcius noctu abstulit Jacobo equum aliquo morbo laborantem, qui quatuor aut quinque horis post commissum furtum repente occubuit. Teneturne restituere valorem equi?

ꝑ. Authores quoad hoc punctum in diversas abeunt sententias: iustum tamen magis videtur & tutius pro conscientia, sequi opinionem S. Thomæ, juxta quem 2. 2. q. 62. art. 6. C. ille, qui abstulit rem alienam, ad restitutionem tenetur non solum ratione rei, sed etiam ratione iniustæ actionis, quam commisit. Hinc Fulcius tenetur Jacobo restituere valorem equi. *Pontas.*

NOTA. Tenetur fur a momento furti ad valorem rei, quem habuit tempore furti, & quanti interest Domino, animali non potuisse applicari debite fomenta.

CASUS CCXV. Papyrius homo mediocris conditionis postquam vita excefferat, Jacobus ipsius hæres ab intestato reperit inter mobilia defuncti bona argenteum horologium pretio constans 20. florenorum; sed sciens Papyrium isto horologio nunquam usum fuisse, dubitat, an non in foro conscientæ teneatur ad restituendum pauperibus iustum illius valorem. Quid respondendum ipsi a confessario?

ꝑ. Si Jacobi dubium legitimo nititur fundamento, a confessario ipsi consulendum est, ut faciat istam restitutionem. *Pontas.*

NOTA. Potius Christiane de Papyrio sentiendum, quod horologium vel invenerit, vel in pignus non redemptum receperit, vel in militia ex hoste occupaverit.

CASUS CCXVI. Candidianus dives agricola, ut desiderium Paulini filii sui secundi expleret, qui statum religiosum in ordine quodam Mendicantium amplecti volebat, convenit cum Superiore & Capitularibus, se ante illius Professionem daturum 1250. florenos præter summam 150. florenorum pro anno Novitiatus; id quod etiam executus est, non modico licet cum scrupulo. Potestne Superior & Conventus retinere hanc

hanc summam? &, si obligantur ad restitutionem, num ea faciendæ est Candidiano?

ꝑ. Religiosi isti absque omni jure receperunt summam 1250. florenorum, quam Candidianus non ex mera liberalitate ac gratuito ipsis numeraverat, sed sub conditione, ut filium suum ad professionem admitterent; & hinc tenentur ad restitutionem. Hæc autem restitutio non est faciendæ Candidiano, cum mala fide egerit & contra conscientiam suam, nec absque scrupulo, sed pauperibus; vel hæc summa applicanda est in alias causas pias, quin Superior aut Religiosi eam privata autoritate suo applicare Conventui possint. *Pontas.*

NOTA. Monasteria non illicite transigunt anticipato de legitima dotis. Peccant tamen in ordinibus clericalibus, si recipiant Clericandos ex motivo primario dotis: hoc est, alioquin non recipiendos. Ob eam tamen internam intentionem, quæ in foro externo est difficilis probationis, non datur obligatio restituendi.

CASUS CCXVII. Andronica vidua quinque liberorum parens, quorum secundus est adulterinus, videns, se periculose decumbere, nec posse exhereditare illum, lege id prohibente, omnes convocat deoneratura suam conscientiam ratione damni reliquis quatuor liberis inferendi, si æqualis inter omnes fieret divisio bonorum hæreditariorum, ipsis declarat, quempiam eorum esse ex adulterio natum, seque ad eum manifestandum, si vellent, paratam fore. Liberi mox consentiunt in hoc, ut mater adulterium non manifestet, seque invicem condonare damnum alterutri inferendum, quicumque ille sit. An isthoc remedium coram Deo in conscientia securam reddit Andronicam?

ꝑ. Alciatus approbat talem præcautionem ut sufficientem. Nihilominus præferenda videtur sententia Covarruvie Episcopi Hispalensis contrarium sentientis: duplex enim metus, incurrendi infamiam & amittendi hæreditatem, censendus est plurimum posse in animis horum infantium, ita, ut ipsis sufficiens libertas non relinquatur faciendi reciprocam condonationem; ex quo etiam non sufficienter tranquillari potest conscientia matris. *Pontas.*

CASUS. CCXVIII. Desiderius irregularis ex delicto se provideri curavit a Collatore ordinario de parochia quadam, ex qua per duos annos redditus percipiebat; quamvis nec residentiam servaverit, nec toto illo tempore Breviarium recitaverit. Supplicavit postmodum Papæ pro rehabilitatione & condonatione fructuum; id quod ipsi etiam concessum fuit;

in supplicatione autem omissionem residentiae & Breviarii exponere non ausus, solum expressit irregularitatem. Estne securus in conscientia?

γ. Ex triplici titulo Desiderius non potuit percipere fructus hujus Beneficii, nimirum ratione irregularitatis, ob omissionem residentiae & Breviarii; cumque in supplicatione solum expresserit irregularitatem, Rescriptum subreptitium est & nullum, ac consequenter fructus jam perceptos, non obitan e condonatione a Papa sibi facta, tenetur restituere. Rescriptum solum id operatur, ut incipiat novus esse Titularis legitimus a die dati Rescripti. Ut autem fructus perceptos sibi attribuere possit, opus est novo Rescripto. *Pontas.*

CASUS CCXIX. Anatolius abstulit 250. florenos cuidam Abbati Commendatitio, & similem summam cuidam patrifamilias. Jam ad restitutionem paratus est; sed dubitat, num illis ipsis ea facienda sit; quia ambo jam per plures annos dissipant bona sua comessationibus, lusu ac venatione; imo in hunc ipsum finem contrahunt etiam debita; nec melius applicarentur pecuniae restituendae. Quid agendum Anatolio?

β. Quoad Abbatem restitutio facienda est ecclesiae aut pauperibus. *Si Prælatas*, inquit Cajetanus Summ. V. *Restitutio*. 4. n. 2. *est dilapidator rerum ecclesiae, & experientia teste, dilapidaret etiam hæc; non ei, sed illi ecclesiae, quæ est vera domina, restitutio in foro conscientiae fieri potest, & debet.* Quod attinet patrifamilias, restituendum est uxori ipsius, si prudenter res domesticas administrat; dummodo timenda non sit perturbatio ac discordia eam inter ac maritum, si hic forte in rei notitiam venerit. *Deficiente viri prudentia circa rem domesticam*, ait Gaugerius in Cajet. V. *Furtum*. pertinet ad uxorem de bonis communibus disponere. Sic tamen id fiat, ut, quoad esse potest, caveatur omnis perturbatio regiminis domestici. *Pontas.*

CASUS CCXX. Alpharius diaconus, viginti tres annos & dimidium natus, de Beneficio curato provifus intra annum Ordinem presbyteratus suscipere neglexit: continuata per alios duos annos possessione, in Curia Romana resignavit hoc Beneficium Remigio fratri suo presbytero & parochio alterius parochiae redituum admodum tenuum. An hæc resignatio valida est, & Remigius canonice provifus post lapsum horum trium annorum? An non tenetur Alpharius ad restitutionem fructuum perceptorum ex hac parochia?

γ. Quia

γ. Quia Alpharius intra annum non recepit presbyteratum, & insuper per alios duos annos retinuit parochiam, ipso jure ea privatus existit; & consequenter nullum habuit jus per simplicem resignationem eam dimittendi Remigio, qui proinde illegitime de ea provifus fuit. Ad hæc tenetur Alpharius ad restitutionem omnium fructuum ultimis duobus annis ex Beneficio perceptorum, utpote illegitimus ejusdem possessor: imo obligatur etiam ad restitutionem fructuum primo anno perceptorum, si acceptavit provisionem animo non recipiendi presbyteratum intra annum. Ita Bonifacius VIII. Cap. Commissa. 35. L. 1. T. 6. in 6. Verum si Alpharius ob legitimum impedimentum non potuisset suscipere presbyteratum, juxta eundem Papam non excidisset suo Beneficio. *Pontas.*

CASUS CCXXI. Emericus cum recepisset 5000. florenos octiduo, antequam valor pecuniae diminueretur, notabilemque jacturam timeret, hanc summam dedit cuidam actionario pro schedis nummariis. Justinus, qui gravis summae debitum solvere debebat, obtulit se Emerico ad accipiendam ejus chirographa juxta valorem suum intrinsecum, ac præstandam annuam pensionem 250. florenorum, licet tunc hæc chirographa tertia pretii parte publico edicto fuerint diminuta. Emericus acceptavit Justinii obligationem, & inito contractu per duos annos censum recepit. Justinus postea Emericum certiore reddidit, quod tertiam pretii partem perdidit, sibi que justam fieri remissionem peti. Teneturne Emericus fidem habere Justinino? an obligatur ad faciendam petitam remissionem, reducendo 250. florenos per contractum importatos ad duas tertias? An ob eandem rationem reddere tenetur unam tertiam 500. florenorum lapsu duorum annorum jam perceptorum?

β. Lucrum hoc est usurarium, quidquid de eo sentiant quidam Authores, qui considerant hujusmodi chirographa tanquam mercem currenti pretio aestimabilem. Hoc supposito si Emericus recepisset ab actionario chirographa 750. florenos continentia sub prætextu amittendae alias unius tertiae partis, justum non est, hanc tertiam a Justinino, qui tantundem amisit exigere, supposito, quod jactura sit certa, & ipse Emericus sibi persuasum habeat, hanc jacturam Justinino fuisse illatam; & in hoc casu Emericus debet reparare damnum Justinino causatum, annuam pensionem ad duas tertias reducendo & reddendo duas tertias per biennium jam perceptas. Verum si Justinus non potest convincere Emericum de jactura, quam se passum fuisse ait, Emericus regulariter

Y 4

lariter loquendo non tenetur ipsius verbis credere. Denique supposito quod Emericus receperit chirographa 750. florenos continentia pro 5000. florenis numerata pecunia, quos dedit actionario, & quod hanc summam expenderit sine suo damno, & quod non obligetur Justino, propterea non cessat obligatio hanc tertiam partem restituendi iacturam passio; qui si lateat, restitutio in elemosynas vel alias pias causas facienda est. *Pontas.*

CASUS CCXXII. Hildebaldus filiasfamilias rixatus cum Henrico, tam crudum illius capiti ictum impexit, ut illud perirebrari debuerit, imo post octo aut decem dies Henricus ex hac plaga obiit. Framburgus Hildebaldi pater cognito hoc facto, & sciens, viduam Henrici jam obtinuisse decretum comprehendendi occisorem, una cum provisione 100. florenorum contra suum filium, eidem de fuga prospexit. Vidua autem intentata Framburgo actione præterdit, illum condemnari debere non solum ad solutionem 100. florenorum, sed etiam in expensas chirurgi & funeralsia sui mariti. Potestne Framburgus in iudicio se defendere a præstanda hac solutione pro filii sui delicto? Potestne a iudice condemnatus ad hanc solutionem, in conscientia & absque iniustitia se eximere ab obligatione solvendi?

ꝑ. Jus naturale & divinum non permittit, ut delictum filii imputetur patri. Iudex igitur solum condemnare potest Hildebaldum in solutionem provisionis, in expensas, in damnum & interesse, atque ad pœnam capitalem commissio homicidio promeritam. Cæterum Framburgus potuit, imo debuit filio suo de fuga prospicere. *Pontas.*

CASUS CCXXIII. Creditori cuidam syngrapha mutuo datæ pecuniæ furto ablata fuerat, cui substituit aliam recentiorum, eamque in excussione bonorum debitoris exhibuit, & obtinuit solutionem, posthabitis aliis creditoribus, quorum debita quidem erant recentiora, syngraphæ tamen antiquiores. Potuitne recipere solutionem in præjudicium horum creditorum posteriorum?

ꝑ. Non potuit eam recipere; sed tenetur ad restitutionem reliquis creditoribus vi juris consuetudinis. *Fromageau.*

CASUS CCXXIV. Quidam recepit census usurarios, aut iure hæreditario acquisivit bona ex usura provenientia. Cuiam facienda est restitutio?

ꝑ. Illi

ꝑ. Illi facienda est restitutio, qui solvit huiusmodi census usurarios: si tamen census isti solverentur voluntarie, & mere gratuito, tanquam donum ex generositate factum retineri possent. *Fromageau.*

CASUS CCXXV. Petrus ingentes cumulavit divitias ex meris mutuis usurariis. Teneturne restituere, quæ hoc modo acquisivt?

ꝑ. Tenetur omnia restituere; & si restitutio non facta est in vita ipsius, ad eam tenentur hæredes: neque differenda est ejusmodi restitutio. Si ii non reperiantur, quibus facienda est restitutio, summa restituenda erogari debet in pauperes. *Fromageau.*

CASUS CCXXVI. Mercatores compererunt, antequam publico innotuisset, Algerienses bellum indixisse Gallis; & hac occasione utendum rati, naves suas eodem pretio sibi assecrari curarunt, quo assecrari solent tempore pacis.

ꝑ. Non potuit id fieri tuta conscientia; tenenturque assecratoribus reparare damnum per fraudulentam dissimulationem illatum. *De Lamet.*

CASUS CCXXVII. quispiam bona fide percepit censum usurarium ex mutuo. Teneturne ad restitutionem?

ꝑ. Potest contingere, ut quis in casu valde extraordinario ratione bonæ fidei non obligetur ad restitutionem census usurarii ex mutuo percepti. Verum, quamprimum censum esse usurarium semel innotuit, eum non amplius percipere potest. *De Lamet.*

NOTA. Ad casum extraordinarium pertinet repentina indigentia possidentis lucrum usurarium.

CASUS CCXXVIII. Quidam fuit vulneratus ab iis, quos ipsemet primus est aggressus: nihilominus falsi testimonii beneficio favorabilem pro se obtinuit sententiam. Potestne uti hac sententia?

ꝑ. Non potest; imo tenetur etiam reparare damnum illatum illis, contra quos obtinuit sententiam. *De Lamet.*

CASUS CCXXIX. Mercator quidam vendi ac tradi sibi curavit frumentum jam venditum, sed nondum traditum alteri. Potestne retinere lucrum ex hac emptione perceptum?

ꝑ. Tuta conscientia non potest lucrum retinere; sed tenetur illud restituere primo emptori. *De Lamet.*

CASUS CCXXX. Iudex quidam potitus est prædio vi Decreti, quo sub nomine alieno sibi illud adjudicavit. Potestne illud retinere?

Y 5

ꝑ. Tuta

q. Tuta conscientia non potest retinere. Aggravatur culpa ex eo, quod proximum consanguineum impenderit, ne praedium recuperare potuerit jure reuisionis. Tenetur insuper eidem sic oppresso reparare damnum, ei que restituere praedium pro eadem summa, quam ipse vi decreti solvit. Et haec obligatio afficit in solidum tam iudicem, quam omnes alios, quicumque hujus iniustitiae sese reddiderunt participes. *De Lamet.*

CASUS CCXXXI. Tenentur haeredes restituere bona reale aquisita, quae in partem haereditatis veniunt? Tenentur ad id omnes simul, aut quilibet in particulari?

q. Quilibet eorum tenetur ad restitutionem pro ratione portionis suae haereditatis. *Fromageau.*

CASUS CCXXXII. Quidam induxit filiumfamilias, ut furetur patri suo pecuniam. Tenentur sic inducens ad restitutionem?

q. Integram summam tenetur patri restituere, etiam defuncto filiofamilias. *Fromageau.*

CASUS CCXXXIII. Homicida detentus in carcere quadraginta nummos aureos illis se daturum promittit, qui evadendi viam sibi aperuerint. Id aggrediuntur duo, perficiuntque. Et hinc quadraginta aurei uni eorum numerantur, monito tamen, ut triginta aureos socio solvat illi debitos, hic socio tantum solvit viginti tres. An tenetur septem, quos retinuit aureos, restituere? Et supposito, hanc acquisitionem quadraginta aureorum esse injustam, cuius restitutionem faciendam est?

q. Condemnatus ad mortem occasione elabendi, si quam nanciscatur, uti potest. Qui operam suam ad homicidam hujus fugam contulerunt, fecere quod non licuit: quadraginta tamen aureos restituere non tenentur; licet ille, qui septem aureos sibi servavit, eos socio tradere teneatur. *Fromageau.*

CASUS CCXXXIV. Sempronius videns, a Titio actu committi furtum decem modiorum tritici, ipsemet hac occasione tale furtum committit, de quo tamen non cogitasset, nisi pro Titius exemplo praesisset. Tenentur Titius restituere pro Sempronio, si hic restituere nolit?

q. Non tenentur; quia Titius nec positive fuit causa furti a Sempronio commissi; sed tantum occasionem praebuit. Praebendo autem Sempronio occasionem furandi Titius non peccavit contra iustitiam, sed tantum contra charitatem; & hinc non tenetur ad restitutionem. C. B.

NOTA. Responsioni huic opponi potest 1. *Lex Qui occidit.* 30. §. 2. ff. L. 9. T. 2. *Qui occasionem praestat, damnum fecisse videtur.* 2. *Authoritas Innocentii XI.* qui censura confixit sequentem propositionem: *Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.*

CASUS CCXXXV. Titius bona fide emit bovem, quem decem florenis pluris denuo vendit Paulo: postea autem comperiens, bovem hunc fuisse furto ablatum, & pertinere ad Franciscum, quaerit, utrum teneatur Francisco restituere lucrum ex venditione bovis Paulo facta redactum, nempe decem florenos.

q. Non tenetur, nisi bos factus sit intrinsece melior. Ratio est; quia in casu, quo bos nullam recepisset mutationem intrinsecam, lucrum reportatum unice respiciendum est tanquam fructus industriae Titii. C. B.

CASUS CCXXXVI. Bertha frequenter a Francisco recepit munuscula, ea intentione sibi facta, ut tandem consentiat pravis ipsius desideriis; sed Bertha constanter restitit. Tenentur restituere munuscula?

q. Non tenetur Bertha restituere haec munuscula; quia ea acceptando nullam contraxit obligationem iustitiae erga Franciscum, vi cuius haberet jus exigendi, ut Bertha vel consentiat voluntati ipsius, vel reddat accepta. C. B.

NOTA. Aut Bertha firmiter statuerat constanter resistere Francisco, aut dubia haerebat. In primo casu eum decepit, & hic agendi modus habebat rationem veri doli. In secundo casu recepta munuscula jam erant fructus iniquitatis. In utroque ergo casu tenetur restituere.

CASUS CCXXXVII. Cajus inter deposita a defuncto parochio, patris suo sibi relicta, reperit monilia aurea, quae certo vel ad Petrum vel ad Paulum spectant. Cum autem detegi non possent, quis horum verus monilium dominus sit, quaerit novum parochum, cuius sint reddenda.

q. Parochus tenetur ipsi respondere, ut pretium monilium dividat aequaliter inter Petrum & Paulum. C. B.

NOTA. Tenetur potius monere ambos, & reddere illi, qui jus suum probaverit; vel ea deponere apud sequestrum a iudice designandum.

CASUS CCXXXVIII. Agricola quidam, cui nec panis ad vescendum suppetebat, mutuos accipit ab aliquo decem florenos, cum obligatione eos reddendi tempore messis. Tenentur re ipsa restituere hanc summam tempore praefixo?